Äitiyslaki

Kansalaisaloitteen julkinen kuulemistilaisuus

Lakivaliokunta 16.2.2017

Aloite

- Nimiä kerättiin 28.11.2015-28.5.2016
- 55 707 kiitosta aloitetta kannattaneille kansalaisille!
- Eduskuntaan jo puoli vuotta sitten 9.9.2016
- Aloitekeskustelu 29.9.2016

Vireillepanijat ja edustaja

- Vireille panijoina joukko järjestöjen johtotehtävissä olevia kansalaisia: Maria Kaisa Aula, Frank Johansson, Eija Koivuranta, Ulla Siimes, Juha Jämsä, Anna Moring, Pauliina Lehtinen, Panu Mäenpää, Petri Janhunen, Harri Kokko, Noora Kalpio, Aaro Horsma, Fredrika Biström ja Janne Hälinen.
- Aloitteen edustaja Juha Jämsä

”Me allekirjoittaneet ihmisoikeus-, lapsi- ja perhejärjestöt tuemme kansalaisaloitetta äitiyslaiksi, koska on lapsen edun mukaista, että hänen juridinen asemansa on selvä niin varhaisessa vaiheessa kuin mahdollista.”

- Sateenkaariperheet
- Väestöliitto
- Suomen UNICEF
- Pelastakaa Lapset
- Amnesty International Suomen osasto
- Ihmisoikeusliitto
- Seta
- Monimuotoiset perheet –verkosto
- Suomen Setlementtiliitto
- Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto
- Naisasialiitto Unioni
- Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS
- Yhden Vanhemman Perheiden Liitto
- Adoptioperheet
- Regnbågsankan
- HeSeta
- Pirkanmaan Seta
- Turun seudun Seta
- Jyväskylän Seta
- Mummolaakso
- Kasary

Aloitteen sisällöstä

- Kansalaisaloite äitiyslaista on sanasta sanaan sama kuin oikeusministeriössä 2014–2015 valmisteltu esitys
- Äitiyslaki on rinnakkainen uudelle isyyslaille – toimii samoin periaattein, viittaa isyyslakiin, valmisteltu toimimaan yhteen isyyslain kanssa
- Avioliittolain uudistuminen ei poista tarvetta äitiyslaille
- Tavoitteena lapsen juridisen aseman vahvistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa – lapsen etu
- Lapsivaikutusten arviointi tehty (luku 3.1.1.)

Kolme asiaa, jotka säädellään äitiyslaissa

- Synnyttäjä on äiti
- Äitiyden tunnustaminen, kun naisparin lapsi saanut alkunsa hedelmöityshoidolla
- Äitiyden kansainvälisoikeudellinen määräytyminen

Äitiyden tunnustaminen

- Mahdollistaa äitiyden tunnustamisen tietyissä tilanteissa samalla tavalla kuin isyys voidaan tunnustaa
- Mahdollistaa tunnustamisen neuvolassa tai lastenvalvojalla
- Koskee vain lapsia, jotka ovat saaneet alkunsa sellaisessa hedelmöityshoidossa, jossa siittiöiden luovuttajaa ei voida vahvistaa isäksi
- Äitiyden vahvistaminen perustuu yhdessä annettuun suostumukseen hoidoille – samoin kuin mies voi tunnustaa lapsen, joka on syntynyt hänen puolisolleen luovutetuista siittiöistä
- Äitiyden tunnustaminen ei ole esityksen mukaan lainkaan mahdollista, jos isyys on tunnustettavissa

Äitiyden tunnustaminen

- Tunnustaminen vs. vahvistaminen:
  - Äitiyden/isyyden voi tunnustaa periaatteessa kuka vain
  - Tunnustamisen jälkeen vanhemmuus kuitenkin tutkitaan
  - Tutkimisen jälkeen vanhemmuus voidaan vahvistaa vain, jos lain edellytykset täyttyvät
  - Äitiyden osalta tarkoittaa sitä, että vain hedelmöityshoidoille luvan antanut puoliso voidaan vahvistaa lapsen äidiksi
- Koska oikeusvaikutus on sidottu luvan antamiseen hoidoille, äitiyslaki selventää lapsen juridisen aseman hedelmöityksestä alkaen
  - synnyttäjä ei voi estää toisen vanhemman äitiyden vahvistamista
  - toinen vanhempi ei pääse irti elatusvelvollisuudestaan
- Vähentää perheen sisäisten adoptioiden tarvetta radikaalisti

Äitiyden kansainvälisoikeudellinen määräytyminen

- Tällä hetkellä säätelyä ei ole lainkaan
- Määrittelee, miten ulkomailla (suoraan lain nojalla tai päätöksellä) vahvistettu äitiys tunnustetaan Suomessa
- Vaikutuksia esimerkiksi tilanteisiin, joissa lapsi saanut alkunsa sijaissynnytyksellä ulkomailla
  - Ulkomailla sijaissynnytyksen kautta lapsen saaneen naisen äitiyttä ei voida vahvistaa, jos naisella on ollut kotipaikka Suomessa lapsen syntymän aikaan tai vuotta sitä edeltäneenä aikana (=sovelletaan Suomen lakia)
  - Muiden kohdalla sovelletaan toisen maan lakia, ja vahvistetaan äitiys, joka on kyseisen maan lainsäädännön perusteella vahvistettu

Liitelait

- Hedelmöityshoitolain muutokset: pitää mahdollistaa yhteiset hoidot
- Muutokset huoltolakiin ja elatuslakiin tarpeellisia, jotta voidaan ottaa huomioon myös kahden äidin perheet – ei sisällöllisiä muutoksia
- Oikeudenkäymiskaaressa säädetään oikeuspaikasta, perintökaareen teknisluonteisia muutoksia
- Elatustukilain muutos käynyt tarpeettomaksi, koska säädettiin jo avioliiton liitelaeissa

Äitiyslain merkityksestä

- Joka toinen päivä Suomessa syntyy lapsi, jonka toista vanhempaa laki ei tunnusta.
- Lapselle oikeus esim. tapaamiseen, elatukseen ja perintöön syntymästä lähtien
- Lapsi ei jää juridisesti orvoksi, jos hänet synnyttänyt vanhempi menehtyy, vaan hänellä on toinen juridinen vanhempi turvanaan.
- Voidaan luopua turhasta ja raskaasta perheen sisäisestä adoptiosta selkeissä tilanteissa – säästyy työaikaa ja rahaa
- Voimassa kaikissa muissa pohjoismaissa ja useimmissa Länsi-Euroopan maissa
- Lapsen oikeuksien sopimuksen toinen artikla kieltää lapsen syrjinnän vanhemman ominaisuuksien, kuten sukupuolen, perusteella.
- Äitiyslain säätämistä tukevat KAIKKI suuret lapsi- ja perhejärjestöt, mukaan lukien Suomen UNICEF, Pelastakaa Lapset, MLL, Väestöliitto ja Lastensuojelun Keskusliitto.

Äitiyslaki - isyyslaki - vanhemmuuslaki

- Tulevaisuudessa on järkevää säätää vanhemmuuslaki, joka määrittelisi vanhemmuuden vahvistamisen edellytykset kaikissa tilanteissa
- Koska edellinen hallitus päätti jättää äitiyttä koskevat pykälät isyyslain uudistuksen ulkopuolelle, äitiyden määräytymistä syksyllä 2014 selvittänyt työryhmä teki esityksen erillisestä äitiyslaista
- Kansalaisaloitetta ei tehty äitiyslakia laajemmasta vanhemmuuslaista, koska vanhemmuutta koskeva lainsäädäntö vaatii laajapohjaista valmistelua, joka onnistuu ainoastaan hallituksen aloitteesta
- Tästä syystä päädyttiin esittämään juuri sellaista esitystä, joka oli valmisteltu ministeriössä ja käytetty lausuntokierroksella

Äitiyslain kattavuudesta

- Äitiyslaki on askel oikeaan suuntaan, mutta se turvaa naisparin lapsen aseman vain yhdenlaisessa perhetilanteessa (ydinperhe, hedelmöityshoidot lahjoitetuilla sukusoluilla)
- Äitiys/vanhemmuuslaki ei sovellu miesparien tilanteisiin – miesparien lasten oikeuksien turvaamiseen tarvitaan muita uudistuksia, esimerkiksi lapsen oikeus tavata kaikkia sosiaalisia vanhempiaan.
- Tulevaisuuden vanhemmuuslaissa voitaisiin ratkaista seuraavat asiat:
  - Vanhemmuusolettama naisparin avioliitossa
  - Äitiyden tunnustaminen, kun lapsi saanut alkunsa muuten kuin hedelmöityshoidoissa
  - Vanhemmuuden tunnustaminen useammalle kuin kahdelle
  - Sukupuolen moninaisuuteen liittyvät kysymykset

Äitiyslain kustannuksista

- Väestötietojärjestelmän muutoksista 400 000 euron kertaluonteinen lisämeno (VRK:n arvio) – olisi voinut olla paljon pienempi, jos äitiyslaki olisi tullut suunnitellusti voimaan samaan aikaan isyyslain kanssa
- Kelan tietojärjestelmän muutoksista 50 000 euron kertaluonteinen lisämeno (Kelan arvio)
- Turhista adoptioprosesseista luopuminen säästää vuosittain 140 000 euroa (Aloitteen tekijöiden arvio) – tulevaisuudessa perheiden määrän kasvaessa enemmänkin

Valiokuntatyöskentelystä

- Huomioitava lait, jotka muuttuneet 2015 jälkeen:
  - Avioliittolain liitelait – elatustukilaki muutettiin (eli otetaan pois äitiyslain liitelaeista), uskonnonvapauslain muutos (äitiyslaki 52§ korjattava)
  - Isyyslakiin eduskunnassa tehdyt muutokset (ei sisällöllisiä muutoksia äitiyslakiin – viittaukset tarkastettava)
- Tasa-arvoisen avioliiton huomioiminen esityksen kielessä: rekisteröity parisuhde –> avioliitto (16§ + perustelut)
- Hallituksen esitysluonnoksessa (johon kansalaisaloite pohjaa) esitetyt perustelut on tärkeää huomioida lain soveltamisessa – onko syytä mainita valiokunnan mietinnössä?
- Voimaantulo: riittävästi aikaa muutoksiin vrk:ssa, maistraateissa ja neuvoloissa
- Asiantuntijakuulemisissa yksittäisten järjestöjen lausunnot